

SUOMEN HERALDINEN SEURA RY

SANASTON KÄYTTÄJÄLLE

Sanaston termit on likimain kaikki poimittu sekä todellisista vaakunaselityksistä että kirjallisista lähteistä. Uusia sepitteitä on vain muutama. Määritelmät ja määritelmämäiset selostukset sen sijaan ovat pääasiallisesti kirjoittajan laatimia. Niinpä oppisanoja voi puuttua ja olevissakin olla korjattavaa. Täydennyksiä ja korjauksia ei kuitenkaan voida tehdä suoraan sanastoon. Ne on hyväksyttävä SHS:n lausuntoimikunnassa, jonka käsittelyyn ne saatetaan parhaiten Seuran sihteerin välityksellä.

Kimmo Kara

HERALDIIKAN SUOMENKIELINEN GLOSSAARI

AALTOVIIVA

Lähinnä aaltokoroisen vartaan vanhentunut ja sellaisenakin harvinainen nimitys. (Jyväskylän vaakunaselityksessä.)

AARNIKOTKA

Taruolento, jolla on leijonan ruumis, kotkan pää ja etujalat sekä kohollaan oleva siipi (joskus siivet), päässä korvat. E: griffin

ACADEMIE INTERNATIONALE D'HERALDIQUE

Vuonna 1949 perustettu kansainvälinen heraldinen yhdistys, jonka kotipaikka on Pariisi. Julkaissut mm. kuusikielisen heraldisen kuvitetun sanaston *Vocabulaire - Atlas Heraldique*

ACHIEVEMENT ks. vaakunakokonaisuus

AIRUTKUVIO

Airutkuviot ovat sellaisiksi sovittuja geometrisia kuvioita, joita on kaksi ryhmää: varsinaiset airutkuviot ja airutkuvioiden sukuiset kuviot.

Varsinaiset airutkuviot ovat hirsi, paalu, palkki, vastapalkki, polviorisi, risti, vinoristi, haaruristi, lakio sekä Suomessa lisäksi tyviö, pieli ja vastapieli.

Varsinaiset airutkuviot ovat kooltaan likimain kolmannes kilven pinta-alasta ja koskettavat vähintään kahta kilven reunoista.

Airutkuvioiden sukuisina pidetään Suomessa seuraavia: kärki, kiila, reunus, kehä, kokoruutu, ruutu, kärkiruutu, neliö, kolkka, viiri, lipuke ja ympyrä. Selvää loogista syytä sille ei ole, että juuri nämä kuuluvat ryhmään, mutta esimerkiksi rengas ja kolmio eivät.

Kolmannen ryhmän muodostavat edellä mainituista muokatut tunnuksset, jollaisia ovat varsinaisten airutkuvioiden pienennökset, yhdistelmät, irtonaisiksi muunnetut ja ty pistetyt kuviot, esimerkiksi riuku, jänne, kavennettu lakio, lakiopaalu sekä kaikki irtoristit.

Suomessa airutkuviot sijoitetaan aina kilvelle, ei kilpeen. Ne ovat siis plastisessa vaakunassa kohokuvioita. Monessa muussa maassa airutkuvioita tai ainakin osaa niistä pidetään kilven jakoina.

AITA Ks. säleaita ja riukuaita

ALAINEN

Termi ilmoittaa, että tunnus on sijoitettu kilven tai kentän alaosaan. Sitä on joskus käytetty virheellisesti myös alennetun merkityksessä. Ks. tätä.

ALENEVA PALKKI

Lippuheraldiikan termi. Vinosti lipun yli kulkeva raita, joka päättyy tangonpuoleiseen alakulmaan. Vrt. ylenevä palkki.

ALENNETTU

Sanonta tarkoittaa, että tunnus on sijoitettu jonkin verran tavanomaista paikkaansa alemmaksi. Kysymykseen tulevat jokseenkin yksinomaan airutkuviot, näillä kun on sovittu normaalipaikkansa. Vrt. alainen.

ALERION

Nokaton ja jalaton kotka, jolle ei ole Suomen heraldiikassa erityisnimeä. Esiintyy mm. Lothringenin vaakunassa.

ALKEMISTISET MERKIT

Heraldiikkaan on hyväksytty jokunen alkemistien käyttämistä merkeistä, kuten esim. raudan ja kuparin merkit. Niillä on usein myös muita merkityksiä.

AMFIBINEN

Tunnus on amfibinen, jos siihen ei sovelleta heraldiikan värisääntöjä. Esimerkiksi heraldiset turkikset ovat amfibisia: niiden päälle voi sijoittaa yhtä hyvin metallia kuin väriä.

ANDREAKSEN RISTI

Irtonaisen vinoristin rinnakkaisnimitys.

ANKERIAS

Lieriömäinen kala, joka heraldisena kuviona eroaa käärmeestä siten, että sen suu on kiinni. Kieli ei siis näy.

APILA, APILANLEHTI

Kolmen yleensä lanttopäisen lehden ja lyhyen, usein mutkallisen varren muodostama kuvio. Vrt. kolmilehtinen. R: trefle, E: clover

APILAPÄINEN SIDEKAARI

Kuunsirppiä muistuttava kaari, jonka päissä on apila ja jota Manner-Euroopan heraldiikka käyttää enimmäkseen kotkan rinnassa. S: Kleestengel

ARMILLAARIPALLO

Useiden erisuuntaisten ja -tasoisten kehien muodostama pallonmuotoinen tähtitieteellinen koje, jollainen on esim. Portugalin vaakunan taustana.

ARVOKRUUNU

Vaakunan haltijan hierarkkista arvoa ilmaiseva kruunu. Sellaisia ovat keisari-, kuningas- ja aateliskruunut. Muodot vaihtelevat maittain ja aikakausittain. Arvokruunujen sijoittelu vaakunakokonaisuuteen on sangen maa- ja tapauskohtaista.

ASKLEPIOKSEN SAUVA

Yksinkertainen sauva, jota kiertää käärme.

ASTROLABIUM

Renkaan muotoinen ikivanha tähtitieteellinen kulmanmittauslaite. Sellainen on mm. Ottawan vaakunassa.

ATTRIBUUTTI

Jonkin olennon tuntomerkinä toimiva tunnus, joka tavallisesti viittaa asianomaisen luonteenpiirteisiin, toimiin, historialliseen tapahtumaan tai muuhun tämän kaltaiseen seikkaan. Heraldikassa kysymykseen tulevat pyhimysten ja mytologisten olentojen tunnusmerkit. Esimerkkeiksi sopivat Apostoli Pietarin avain ja Minervan pöllö.

AUGMENTTI ks. kunnialisäys

AURANVANNAS, myös aurankärki ja auranterä

Kolmiokärkistä lapionterää muistuttava monimuotoinen tunnus, jonka normaaliasento on häälyvä ja siksi vaakunaselityksessä sanottava.

AURINKO

Määritelmällisesti sädekoroinen ympyrä, mutta piirretään silloin tällöin myös liekkikoroiseksi. Valtakuntien lipuissa käytetyt auringot noudattelevat toisen laisia tapoja eivätkä ainutkertaisuuttaan sovi esimerkkeiksi vaakunaheraldikkaan.

BADGE

Englannin heraldiseen järjestelmään kuuluva tunnustin, jolle ei ole selvää suomenkielistä vastinetta. Se muistuttaa vaakunoiden tunnuskuvioita, mutta on muodoiltaan niitä vapaampi erillinen tuntomerkki. Sitä on käytetty mm. palvelusväen pukimissa, omaisuusesineissä ja viireissä isännän puumerkinä. Tunnetuimpia lienevät Englannin hallitsijoiden badget.

Se ei ole vaakunan osa, vaikka se saatetaan esitellä vaakunapiirrosten yhteydessä. Samalla henkilöllä voi olla useita badgeja. – Huomattakoon, että Englannin erikoisuuksiin kuuluva irrallinen, lakipunoksesta nouseva kypäränkoriste ei ole badge.

BANEERI ks. lippu

BASELIN SAUVA ks. piispansauva

BASTARDIJÄNNE

Aviotonta syntyperää osoittava lisäkuvio, joka ulkonäöltään on vastajänteen kaltainen. Se on usein irtonainen ja aina päällike. Ei kuulu modernin heraldiikan välineistöön.

BAYEUXIN SEINÄVERHO

Noin 70 metrin mittainen ommeltu vaate, joka kuvaa normannien hyökkäystä Englantiin ja voittoa Hastingsin taistelussa 1066. Käytetään usein esimerkkien hakuun ns. normannikilvistä, mutta varsinaista heraldiikkaa seinävaatteessa ei ole.

BESANTTI ks. ympyrä

CADUCEUS ks. Merkuriuksen sauva

COQUERELLES ks. pähkinäkolmikko

CREQUIER ks. heraldinen kirsikka

DAMASKOINTI

Toiselta nimeltään kentänkoristelu. Se tarkoittaa kilven tai airutkuvion vapaiden pintojen koristelua ornamenttikuvioin, jotka piirretään kentän värillä, mutta toisella sävyllä. Damaskointia ei mainita vaakunaselityksessä.

DANEBROG

Tanskan kansallislippu, joka tarun mukaan laskeutui taivaasta vuonna 1219.

DELFIINI

Monin tavoin tyylitelty eläin, joka kuitenkin lähes aina piirretään pää ja pyrstö samaan suuntaan kaartuvina. Eläintieteellisesti delfini on valas, mutta epäselvää on, onko sitä heraldiikassa pidetty valaana vai kalana. Sen kuuluiisuus perustuu pääasiallisesti siihen, että Ranskan kruununprinssin henkilökohtainen tunnus oli delfini, ranskaksi dauphin. (Prinssin virallinen nimitys oli aikoinaan Viennen ja Grenoblen dauphin.)

DIMINUTIIVIT

Heraldiikassa diminutiiveilla tarkoitetaan varsinaisten airutkuvioiden tavallista kapeampia muotoja, esim. varras on hirren, riuku paalun ja jänne palkin diminutiivi. Ainoaksi tunnukseksi vaakunassa diminutiivi ei yleensä riitä.

ELÄINTEN ASENTOJA

Nämä ovat lähinnä suurikokoisten nelijalkaisten asentoja.

Pienikokoisiin ja kaksijalkaisiin kaikkia ei sovelleta.

- Hyppäävä (salient) eläimen molemmat takajalat ovat maassa ja etujalat lähes vaakasuorassa, oikea hieman ylempänä kuin vasen.
- Istuva (sejant) eläin istuu takajalkojensa varassa etujalat suorina ja maassa. Mikäli se nostaa toisen tai molemmat etujalkansa ylös, tämä on sanottava erikseen.
- Juokseva (courant) eläin, erityisesti hevonen, mutta muutkin mm. koira, on vaakasuorassa etujalat eteen, takajalat taakse ojennettuina. Ei käytetä porosta eikä juuri muistakaan hirvieläimistä, joilla on oma, naturalistinen juoksuasentonsa myös vaakunoissa..
- Kävelevä (passant) eläin on vaakasuorassa, oikea etujalka koholla, muut maassa. Myös lintu, jonka toinen jalka on maassa, toinen ojennettuna eteenpäin, on kävelevä.
- Makaava (couchant) eläin makaa, mutta valppaana pää koholla, yleensä myös häntä.
- Lentävä (volant) lentävä siivekäs eläin nähtynä yleensä sivulta ja yksisiipisenä. Jos lentosuunta on muu kuin hirsittäinen, se on sanottava.
- Nukkuva (dormant) eläin makaa pää etujalkojensa varassa.

- Pystyy kavahtanut tai noussut (rampant) eläin on pystyasennossa, vasen takajalka maassa, muut kilven oikeaa reunaa kohden. Oikea etujalka osoittaa yleensä melkein kilven oikeaa yläkulmaa. Tämä on heraldisen nelijalkaisen perusasento, jota monessa maassa ei tarvitse edes sanoa. Suomessa se sanotaan.
- Potkaiseva (ruant) vain hevonen, jonka etujalat tällöin maassa ja takajalat korkealla ilmassa kohti kilven vasenta yläkulmaa.
- Ryntäävä sama kuin hyppäävä.
- Seisova (statant) eläimen kaikki jalat ovat maassa. Erikseen sanottuna eläin voi olla takajaloillaan seisova (takajaloilleen noussut), jolloin sen etujalat ovat joko taipuneet ranteesta tai pitelevät esinettä. Hevoselle tällä asennolla on muissa kielissä oma terminsä: Ranskassa cabré ja Englannissa forcene.
- Uiva (naiant) Kansainvälisessä heraldiikassa vain vaakasuorassa olevasta kalasta käytetty termi, jota Suomen heraldiikassa käytetään myös vesilinnusta, veneestä, laivasta jne., mikäli ne sijaitsevat korolla.

On myös hieman toisenlaisia eläimen asennon ilmoittavia sanontoja, joilla ei kuitenkaan ole oppisanojen luonnetta samassa määrin kuin äskeisillä, vaikka sanonnat sillään saattavat olla pysyviksi kiteytyneitä. Esimerkkeiksi käyvät vainuava koira, ruokaileva saksanhirvi, soidinmetso, joikuva kurki, saalistava kettu.

EDESTÄPÄINEN

Kohti katsovasta joskus käytetty huonohko sanonta.

EMBLEMI

Kuvatunnus, tunnuskuva, tunnus, joka perustuu kuvioon, ei kirjaimiin.

ENTRAUSHAKA

Monihaarainen, ankkurimainen, mutta tukiton väline, joka köydestä heilauttamalla sinkautettiin vallattavan laivan partaaseen. Vrt. pyydysankkuri. E: grappling hook

EROTTELU

Samana suvun eri haarojen tai jäsenten vaakunoiden muuntamista jonkin verran toisistaan poikkeaviksi nimitetään erotteluksi. Erottelutavat poikkeavat maittain toisistaan. Joissakin käytetään myös ns. erottelu- eli kadenssimerkkejä, jotka kyllä ovat myös tavallisten tunnusten tehtävissä.

FASETTI

Suomeksi viistepinta. Risti esitetään silloin tällöin viistepintaisena. Se menettelee plastisissa vaakunoissa, mutta kaksiulotteisissa pintakuvioissa sitä vierastetaan.

GLORIA ks. sädekehä

GRIIPPI ks. aarnikotka

HAARNISKA

Ilman muita määreitä termi tarkoittaa yleensä ihmisen ylävartalon peittävää rautaista varustusta, joskus ihmisen tai hevosen kokonaan peittävää varustusta. Alalajeja ovat rintahaarniska, selkähaarniska, kaulahaarniska, käsivarsihaarniska, säärihaarniska, otsahaarniska (hevosella). Näissä haarniska-sana korvataan monesti panssarilla, tarvittaessa määritellään panssarin laatukin termeillä levy-, suomu- tai rengaspanssari.

HAARNISKOITU

Termi kertoo, että jokin - yleensä ihminen tai hevonen tahi näiden osa - on verhottu rautaisista levyistä valmistetulla suojuksella kokonaan tai joiltakin osin, jollei haarniskan laadusta ole vaakunaselityksessä muuta sanottu. Rinnakkaisilmaus on panssaroitu.

HAARUJAKOINEN

Kilpi on haarujakoinen, jos jakoviiva on haaruristin muotoinen

HAARURISTI

Airutkuvio, jonka voi kuvitella syntyneen kaateisen polviorren ja siihen tyvestä ulottuvan paalun yhdistelmänä. Entinen nimi haarukkaristi.

HALKIPÄINEN

Jos irtonaisen ristin tai vinoristin – haaruristinkin – sakaroiden päät on kappaleen matkaa halkaistu ja puolikkaat taivutettu hieman sivulla, sanotaan kuviota halkipäiseksi. R: fourché E: forked

HALKOINEN

Kilpi tai kenttä, jonka koro jakaa pystysuunnassa, on halkoinen tai halkaistu. Jos kilpi on halkaistu useaan kertaan siten, että syntyy suunnilleen yhtä suuria kenttiä, se on niin ja niin monesti halkoinen. Myös tunnuskuvio voi olla halkoinen, etenkin airutkuvio.

HAMAIDE

Molemmista päistään siten viistetty irtohirsi, että sen alareuna jää lyhyemmäksi kuin yläreuna. Suomenkielistä vastinetta sillä ei toistaiseksi ole. Se esiintyy vaakunoissa valtaosin kolmen alakkaisen hamaiden ryhmänä.

HARJAKORO

Polvikoron vanhentunut nimitys.

HARMAATURKIS

Oravannahan aikaisempi nimitys.

HARPYIJA ks. neitokotka

HAUKKA

Heraldisena tunnuksena haukka esitetään tavallisesti seisovana siivet supussa. Sen tyyllitelty lentokuvio on liian kotkamainen ollakseen suositeltavissa. Vrt.. metsästyshaukka.

HAVU

Alkujaan kuusenoksan kolmihaarainen kärki, joka kuitenkin nykyisin käsitetään ylimalkaan havupuun oksan kärjeksi. Mikäli haarakkeita on enemmän, on kysymyksessä havupuun oksa. Tunnus on hyvin suomalainen, mutta levinnyt jonkin verran muuallekin havuristin ja havukoron välityksellä.

HEITTOPIILU

Leveä, kuunsirpin muotoinen terä, jossa kiinnitysholkin sijalla on rengas (köyttä varten). Vanha sota- ja metsästysase. S: Wurfparte

HERALDIIKKA

Heraldiikka on yleiskäsite, jonka piiriin kuuluvat kaikki tavalla tahi toisella vaakunoihin ja vaakunamaisesti käytettyihin tunnuksiin ja merkkeihin liittyvät seikat olivatpa nämä sitten käytäntöä, säännöstöä tahi tutkimusta.

Tämän yleiskäsitteen sisässä on erotettavissa rajoiltaan tarkempia käsitteitä, kuten vaakunatiede ja vaakunataide. Näiden sisällä vuorostaan on vielä eritellympiä aloja, sellaisia kuin vaakunakäytännön säännöt ja sopimukset, heraldiikan tyylioppi, vaakunalajit.

HERALDINEN

Heraldiikan piiriin kuuluva sanontaa käytetään ilmoittamaan, että tunnuskuvioiden muotoilu tai koostumus noudattaa heraldisia sopimuksia ja poikkeaa tavanomaisesta. Ks. esim. heraldinen merihevonen.

HERALDINEN KIRSIKANOKSA

Vahvasti tyylitelty, symmetrinen oksa, jossa oksanhaaroja on seitsemän kunkin päässä sydäntä muistuttava lehti tai marja. Kuvio tunnetaan kansainvälisessä heraldiikassa vain crequier- nimisenä.

HERALDINEN LEHMUKSENOKSA

Keski-Euroopan heraldiikkaan kuuluva, kahdeksi päällekkäiseksi ovaaliksi taivutettu, vahvasti tyylitelty lehmuksen oksa. Etäännytynyt kasvikkunnasta omaksi kuvioikseen samaan tapaan kuin ruusu ja lilja. Suositeltavampi nimitys on lehmusköynnös.

R: redorte de tilleul S: Lindenzweig

HERALDINEN MERIHEVONEN ks. merieläimiä

HERALDINEN MERILEIJONA ks. merieläimiä

HERALDINEN PANTTERI

Tarueläin, jolla on leijonan ruumis, griipin etujalat ja härän tai leijonan takajalat. Sen erityistuntemerkki ovat suusta, sieraimista ja yleensä myös korvista lyövät lieskat. Tunnetuin on ehkä Steiermarkin vaakunassa oleva.

HERALDINEN TURKIS

Määräväristä ja –muotoista kuviointia, jolla jäljitellään jonkin turkiseläimen nahkaa, sanotaan heraldiseksi turkikseksi. Niitä on kaksi päätyyppiä, joista toinen kuvaa karpännahkaa, toinen oravannahkaa. Kummastakin on useita muunnelmia, joista Suomen heraldiikkaan on hyväksytty karpännahka, vaihtoväriäinen karpännahka, oravannahka, kaksoisoravannahka, juovikas oravannahka ja polvekas oravannahka.

HIHA

Erikoinen, naisen keskiaikaisen puvun tyylitelty hiha. Vanha ja hyvin brittiläinen tunnuskuvio. E:maunch

HIHASTA TYÖNTYVÄ KÄSI

Jollei vaakunan sommitelmasta muuta ilmene, tarkoittaa sanonta heraldisen määritelmän mukaisesta hihasta (ks. tätä) työntyvää kättä. Se on paljaana rannetta myöten ja pitelee yleensä jotakin, usein sormusta.

HIRSI

Keskellä kilpeä vaakasuorasti kulkeva raita, jonka leveys on enintään kolmannes kilven leveydestä.

HIRSITTÄIN

Kun joukko tunnuksia sijaitsee rinnakkain, niiden sanotaan olevan hirsittäin.

HIRSITTÄINEN

Kun tunnus sijaitsee samassa asennossa kuin hirsi, se on hirsittäinen.

HOPEARAHA ks. ympyrä

HUOTRAN PÄÄTEHELA

Joskus melkoisesti vesilehvä muistuttava hela, jonka normaaliasento on avoin puoli ylöspäin. Vrt. vesilehvä

HUULIPURISTIN

Pihtimäinen tunnus, joka kuvaa hevosen hillintään käytettyä nipistintä. R: broyes E: barnacles

IRTO-, IRTONAINEN

Kuvio, joka normaalitavastaan poiketen ei ulotukaan kilven reunoihin, on irtokuvio, irtonainen kuvio.

IRTONELIÖ

Tasasivuinen suorakulmio, jonka asento on sivut pysty- ja vaakasuorassa. Vrt ruutu ja lakinelio. R: carreau E: delf S: Würfel

IRTORISTI

Risti, jonka haarat eivät ulotu kilven reunoihin. Sen toinen nimi on kreikkalainen risti. Irtonaisiin risteihin kuuluvat kuitenkin myös muut reunoihin ulottumattomat ja haaroiltaan eri tavoin päättyvät ristit, joita on hyvin suuri joukko. Vrt. Andreaxen risti ja airutkuvio.

JAETTU KILPI

Airutkuvioihin verrattavia perustunnuksia saadaan aikaan jakamalla kilpi erivärisiksi kentiksi. Aidossa jaossa värejä on kaksi, samansuuntaisia jakoviivoja pariton luku, kenttiä syntyy parillinen määrä ja kentät ovat keskenään samaa kokoa. (Ruudutetut ja moniväriset kilvet voivat poiketa näistä säännöistä.)

JALATON PÄÄSKY

Erityinen siivet supussa oleva, pitkähäköpyrstöinen lintu, jonka jalkojen paikalla näkyvät vain säärihöyhenet, mutta varsinaiset jalat puuttuvat. Hyvin vanha tunnus. Englannissa neljännen pojan kadenssimerkki. Manner-Euroopan vaakunoissa lintu muistuttaa enimmäkseen nokatonta ankkaa. E: martlet R: merlette

JALUSTA ks. kilvenkannattajat

JESSANT DE LIS ks. Liljaakasvava

JOUSI

Suomen heraldiikassa jousi tarkoittaa käsijousta. Sillä ei ole varsinaista perusasentoa, joten asento on vaakunaselityksessä sanottava, samoin se onko jousi jännitetty vai jännittämätön.

JUOVIKAS ORAVANNAHKA ks. heraldinen turkis.

JÄNNE

Ohut palkki, ehkä noin kolmannes varsinaisen palkin leveydestä

KAARIHIRSI

Yläreunaltaan kupera, alareunaltaan kovera hirsi.

KAARIKÄRKI

Koverakylkinen kärki. Suositeltavampi nimitys on kovera kärki.

KAATEINEN / KUMO-

Normaaliasennostaan tasossa 180 astetta kierrettyä kuviota nimitetään kaateiseksi. Teräaseissa riittää kärjen kääntäminen vaakatason alapuolelle. Usein on sujuvampaa käyttää etuliitettä kumo- .

KADENSSIMERKKI ks. erottelu

KAIRATTU

kuvio on kairattu, jos siinä on keskellä pyöreä "reikä", josta näkyy kentän väri.

KAKSIPÄINEN

Tarkoittaa eläimestä käytettynä otusta, jolla on kaksi vastakkaisiin suuntiin katsovaa päätä. Kotkasta tämän sijasta voidaan käyttää sanontaa kaksoiskotka.

KAKSOIS-

Toistettaessa samaa airutkuvion pienennöstä tämä voidaan usein ilmaista käyttämällä etuliitettä kaksois-, esimerkiksi kaksoisriuku tai kaksoisjänne. Kuvioiden on tällöin sijaittava verrattain lähellä toisiaan. Täysimittaisiin airutkuvioihin tapaa ei sovelleta.

SUOMEN HERALDINEN SEURA RY

KAKSOISHAKA

Hieman z-kirjainta muistuttava, rakennustöissä käytetty vahvikehaka. E:cramp S:Doppelhaken

KAKSOISPOLVIJAKOINEN

Kilpi on tällöin katkaistu (kaksoispolviorren muotoisella) kaksoispolvikorolla.

KAKSOISPOLVIORSI

Kahden rinnakkaisen, toisiinsa liittyvän polviorren muodostama itsenäinen airutkuvio.

KAKSOISVESILEILI

Ristiretkien ajoista periytyvä, vahvasti ja vaihtelevasti tyyliteltyä nahkaista leiliparia kuvaava tunnus. Suosittu etenkin Englannissa. E: waterbouquet

KALA

Heraldinen kala on lajituntomerkkejä vailla oleva, mutta muodoltaan silliä muistuttava solakka kala. Puhuvissa vaakunoissa tällaisellekin kalalle voidaan antaa puhuvuuden edellyttämä lajinimi.

KANNUKSEN VASARA

Kaksihaarainen, lyhytvartinen shamaanirummun kapula, jonka varressa on reikä. Toiselta nimeltään noitarummun vasara. Suomessa Kannuksen, Ruotsissa Jokkmokkin vaakunassa. Muualla tuntematon. (Kannus = noitarumpu.)

KANNUSTÄHTI

Kairattu viisi- tai kuusisakarainen tähti. Suomessa sakaroiden luku sanotaan vaakunaselityksessä. R:molette S: Sporenrad

KARKKU ks. tulusrauta

KARTIO

Vartiotulen virheellinen nimitys (Vårdön suomenkielisessä vaakunaselityksessä).

KASVOT

Jos taivaankappaleelle piirretään kasvot joko edestäpäin tai sivukuvana, tämä muuttaa tunnuksen nimenkin kasvoiksi, esimerkiksi kuun kasvot, auringon kasvot, makaavan kuun kasvot jne. Näistä on käytetty myös sanontaa kuvattu kuu tai aurinko. Tämä on kuitenkin huonoa kieltä, joten siitä on luovuttu.

KATARIINAN PYÖRÄ

Pyörän muotoinen kidutus- ja mestausväline, jonka kehästä työntyy kynsimäisiä teriä ja josta yleensä puuttuu osa. Katariina Aleksandrialaisen attribuutti.

KATKOINEN / KATKAISTU

Kilpi tai kenttä, jonka koro jakaa kahtia vaakasuoraan, on katkoinen. Jos kilpi on katkaistu useaan kertaan, niin että syntyy suunnilleen samansuuruisia kenttiä, se on niin ja niin monesti katkoinen tai katkaistu. Myös airutkuvio ja joskus yleiskuviokin voi olla katkoinen.

KAULAKORU

Joissakin aatelisvaakunoissa käytetty kypärän rinnukseen sijoitettu, nauhasta riippuva medaljonkimainen koru.

KAVENNETTU

Joidenkin airutkuvioiden yhteydessä käytetty sanonta, joka ilmoittaa, että kuvio on tavanomaistaan kapeampi ilman, että tällä olisi diminutiivien tavoin oma nimensä. Esimerkiksi kavennettu tyviö, kavennettu risti.

KAVIOANSA

Ratsumiehen esteeksi heitettävä neljän rautapiikin kimppu, jonka piikeistä aina yksi jää pystyyn tunkeutuakseen hevosen kavioon. E: caltrap

KEHÄ

Kilven reunoja noudatellen, mutta niistä selvästi erillään kulkeva ohut raita on kehä. Raitoja voi olla kaksi, jopa kolme, joiden vastaavat nimitykset ovat kaksois- ja kolmoiskehä. Vrt. reunus

KENTTÄ

Yleensä kilven jaossa syntynyt alue. Joskus termiä käytetään vaakunaselityksessä kuvaamaan koko kilpeä.

KENTÄNKORISTELU ks. damaskointi

KIILA

Normaalisti yli kilven kentän ulottuva terävä kulma, kapeampi kuin kärjen muodostama. E: pile S: Keil

KILVEN JAKO

Kilpi voidaan jakaa kenttiin vaaka- ja pystysuoraan sekä vinosti yläkulmasta alakulmaan. Jaon on tuotettava keskenään suunnilleen samansuuruisia kenttiä. Vrt. Jaettu kilpi.

KILVENKANNATTAJAT

Yleensä kilven molemmin puolin sijoitettuja, kilvestä kiinni pitäviä olentoja, jotka seisovat erityisellä jalustalla eli postamentilla.

KIRKKOLIPPU ks. lippu

KOHDAKKAIN

Sanonta ilmoittaa, että airutkuvion vastakkaisissa reunoissa olevat koron ulospäin osoittavat sakarat ovat toistensa kohdalla. Sama asia ilmoitetaan myös termillä vastakkain.

KOHTIKATSOVA

Olento, jonka pää on kääntynyt kohti katsojaa, on vaakunaselityksessä kohtikatsova. Joskus näin nimitetään pelkkää edestäpäin kuvattua päätä. Monessa maassa kohtikatsovalla kävelevällä leijonalla on yhä erityisnimityksensä leopardi. Suomen heraldiikka ei tätä tapaa käytä. Vrt. edestäpäin, naama. R:gardant S:hersehender E: guardant

KOIRA

Koiran tuntomerkki heraldiikassa on kaulapanta.

KOKORUUTU

on suunnikas, jonka kaikki kärjet koskettavat kilven reunoja. R:vétu S: durchgehende Raute

KOLKKA

Kilven oikeassa yläkulmassa oleva pienehkö neliönmuotoinen ala. Vasemmassa kulmassa on vastaavasti vasen kolkka. Vrt. lakinelio, neliö, irtoneliö

KOLMIHAARANA

Kolme tunnusta ovat kolmihaarana, jos ne erkanevat säteittäin ja tasavälein yhteisestä pisteestä, joka usein on niiden yhteinen osakin. Vastaa monessa tapauksessa sanontaa haaruristin tavoin, mutta on väljempi. Vrt. kolmiraaja

KOLMILEHTINEN

Kolmen säteittäisen lehdykän muodostama kuvio, joka yleensä on kairattu. Vrt. Apila . R: tierce-feuille

KOLMIRAAJA

Kolmen samasta pisteestä säteittäin ja tasavälein lähtevän, polvesta tai kyynärnivelestä koukistuneen jalan, käsivarren tai eläimen koiven muodostama kuvio. Vastaa jalkojen osalta termiä triskele. Ks. tätä. Vrt. kolmihaarana

KOLMIO

Heraldinen kolmio on tasasivuinen, kannallaan seisova kolmio. Erikseen sanottuna kolmio voi seistä kärjellään ja olla lävistetty.

KOLMOIS-

Joidenkin airutkuvioiden diminutiivien yhteydessä käytetty etuliite. Vrt. kaksois-

KOLMOISVUORI / KOLMIVUORI / KOLMIKUMPU

Kolmen rinnakkain olevan pyöreämuotoisen kummun muodostama tyviömäinen kuvio. Kesimmäinen kumpu on hieman muita korkeampi. Kolmoisvuori voi sijaita muuallakin kuin kilven tyvessä. Tällöin sen alareuna on mieluiten suora ja nimi irtonainen kolmoisvuori.

KORISTEKRUUNU

Koristekruunut ovat vaakunoissa kilven ulkopuolella lakipunoksen sijasta tai muuten käytettyjä lisiä. Myös tunnuskuvioiden, etenkin eläinten kruunut ovat koristekruunuja, ellei muuta sanota. Niitä on tavallisen aateliskruunun mallisesta lähtien sangen monenmuotoisia. Aluevaakunoissa, etenkin kaupunkien vaakunoissa usein käytetty muoto on ns. muurikruunu. Ks. tätä.

E: ducal coronet S: Helmkrone

KORO

Viiva joka jakaa kilven tai rajaa airutkuvion, on heraldiselta nimeltään koro. Suomen heraldiikka tuntee seuraavat korot:

- aaltokoro lohenpyrstökoro
- apilakoro nirhakoro
- hakulikoro nyhäkoro
- hammaskoro okakoro
- hammastettu sakarakoro oksakoro
- havukoro painanteinen pilvikoro
- kaarikoro pilvikoro
- kahvakoro polvikoro
- kaksoispolvikoro porraspäätykoro
- kaksoissakarakoro ristikoro
- kulmakoro sahakoro
- kuulakärkikoro sakarakoro
- kuusikoro salamakoro
- kynsikoro sudenhammaskoro
- lehmuskoro sädekoro
- liekkikoro turkiskoro
- liljakoro ässäkoro
- linnakekoro

KORPPI ks. varis

KOVELI

Sivikäyrä koverrusveitsi. Lienee suomalainen tunnus (Laitilan vaakunassa).

KOVERA

Airutkuvio, jota rajoittaa sisäänpäin kaartuva koro, on tältä osin kovera, esimerkiksi alareunaltaan kovera hirsii.

KRANAATTI ks. pommi

KREIKKALAINEN RISTI

Irtonaisen ristin rinnakkaisnimitys

KRUUNUNVANNE

Kaarevana kilven ylittävä kapeahko ja yleensä vihreä raita, jonka kuviointi on samaa kuin Suomen heraldiikassa ns. tavallisen aateliskruunun. Saksin tunnettu vaakunatunnus. R:crancelin S:Rautenkranz

SUOMEN HERALDINEN SEURA RY

KULTARAHA

Kullanvärinen ympyrä. R:besant d'or S: Büzantiner Münze

KUMO- , KUMOTTU ks. kaateinen

KUMORISTI

Ylösalaisin oleva risti. Myös vinoristin vanhentunut nimitys. Vrt. kumoristissä.

KUMORISTISSÄ

Kaksi ristissä kaateisina olevaa tunnusta ovat kumoristissä, esimerkiksi miekat ristissä terät alaspäin. Vrt. ristissä.

KUNNIALISÄYS, augmentti

Jonkin erinomaisen aikaansaannoksen johdosta vaakunaan lisättäväksi myönnetty tunnus. Myöntäjä on hallitsija tai vastaava.

KUU

Kuun nimitykset vaakunaselityksessä ovat:

- Täysikuu (täysikuulla on aina kasvot, ks. tätä)
- Kasvava kuu on kuunsirppi sakarat oikealle
- Vähenevä kuu on kuunsirppi sakarat vasemmalle
- Makaava kuu on kuunsirppi sakarat ylöspäin
- Kumottu kuu on kuunsirppi sakarat alaspäin

Jokaisella sirpilläkin voi olla kasvot, jolloin nimitys on muotoa kasvavan kuun kasvot jne. Sanonta puolikuu ilman muita määreitä tarkoittaa makaavaa ja uusikuu kasvavaa kuuta, mutta eivät ole suositeltavia.

KUULA ks. ympyrä

KUURUUSU

Neljän toisiaan kohti kääntyneen kuunsirpin muodostama kuvio. R: lunel

KYLJET

Kyljet voidaan määritellä kilven keskustaa kohti kaareviksi pieliksi. Ne esiintyvät lähes poikkeuksetta parittain. Vrt. pieli. Ranskalaisilla on kyljistä kapea muunnos, flasques. R: flanqué S:Bogenflanken

KYLVÖINEN

Kilpi on kylvöinen, jos se on koristeltu pienillä, säännöllisin välein olevilla kuvioilla. Kilven reunassa kuviot yleensä näkyvät vain osittain. Ne ovat osa itse kilpeä ja jäävät kilvelle asetetun tunnuksen alle tai näkyvät vain osittain. Vrt. sirotteinen. Kansainvälisessä heraldiikassa kylvöisen ja sirotteisen ero ei aina ole selvä. R: semé de ... S: besät E: powdered with ...

KYPÄRÄNKORISTE

Kypärän lakeen kiinnitettävä tunnus, joka usein toistaa kilvellä olevan. Se kuuluu vain täydelliseen vaakunaan paitsi Englannissa, jossa sitä voidaan käyttää itsenäisenä embleminä lakipunoksen kanssa.

KYPÄRÄNPEITE

Kypärän laelta useimmiten molemmin puolin kilpeä laskeutuva vaate tai joskus kypäränkoristeena olevan otuksen nahka. Verrattain piintyneen tavaan mukaan peitteen ulkopuoli on väriä, sisäpuoli metallia. Tavallisimmin sen tinktuurit ovat nykyisin samat kuin vaakunan päävärit.

KÄMMEN

Ranteesta katkaistu oikea käsi, kämmenpuoli näkyvissä.

KÄPÄLÄLAUTA

Yläpäästään yleensä kolmikärkiseksi teroitettu lauta tai kanto, jonka kärkienvälisiin ahtaisiin soliin pyydystettävä - yleensä kettu, joskus susi - kädeltään tarttui. Käytetty myös epätäsmällistä nimitystä pyydyspuu.

KÄRKI

Noin puolet kilven pinta-alasta vievän terävän kulman (kulma pienempi kuin 90 astetta)muotoinen airutkuvio. Normaaliasennossaan se on huippu ylöspäin ja ulottuu kilven lakeen. Muut suunnat on sanottava vaakunaselityksessä. Vrt kiila. R: chappé S: Spitze

KÄRKIRUUTU

Tasasivuinen suunnikas, jonka lyhyempi lävistäjä on enintään puolet pitemmästä. R: fusil S:Wecke

KÄRKIRUUTUINEN

Kilpi on kärkiruutuinen, jos se on jaettu vähintään yhdeksään vinokulmaiseen suunnikkaaseen. Kaikkien suunnikkaiden ei tarvitse olla kokonaisia. Vrt. Shakkiruutuinen, vinoruutuinen. R: fuselé S: geweckt E: fusilly

KÄRPÄNHÄNTÄ

Tunnuksena käytetty kärpännahan yksittäinen kuvio. R: mocheture d'ermine S: Hermelinschwänzchen E: ermine spot

KÄRPÄNNAHKA ks. heraldinen turkis

KÄRSÄSARVI

Saksalaistyyppisestä, kärjestään torvimaiseksi levinneestä sarvesta käytetty nimitys, joka perustuu väärinkäsitykseen. R: proboscides S: offenen Hörner

KÄSI

Jollei muuta sanota, kysymyksessä on aina oikea käsi.

LABARUM

Alkujaan Rooman keisareiden poikkitangossa kannettu standaari, johon Konstantinus Suuri lisäsi ns. Kristus-monogrammin. Nykyisin labarumilla tarkoitetaan juuri tällaista.

LAKI

Kilven ylin osa, alaltaan noin kolmannes kilpeä. Toinen merkitys on kilven yläreuna. Vrt. tyvi

LAKINELIÖ

Keskellä kilven lakea oleva ja sen yläreunaan ulottuva pieni neliö. Vrt. kolkka

LAKIO

Airutkuvio, joka sijaitsee kilven yläreunassa ja peittää vajaan kolmanneksen kilvestä. Tätä kapeampi kuvio on kavennettu lakio. Vrt. tyviö

LAKIOPAALU

Airutkuvio, joka on saatu yhdistämällä lakio ja paalu

LAKIOITTAIN

Tunnusten sijaintia ilmaiseva vanhentunut sanonta. Se korvataan nykyisin sanomalla laessa tai kilven laessa.

LAKIPISTE

Kilven yläkentän keskipaikkeilla oleva piste. R: point d'honneur S: Ehrenstelle E: honour point

LAKIPUNOS

Kypärän ja kypäränkoristeen väliin sijoitettava kierretty nauha tai liina, joka yleensä toistaa vaakunan päävärit.

LASKUPORTTI

Linnojen ristikkoportti, jonka pystysuorat säleet on alapäästään teroitettu. Portin kummastakin ylänurkasta riippuu useimmiten ketju ja jollei riipu, on nurkissa oltava renkaat.

LEHMUSKÖYNNÖS ks. Heraldinen lehmus

LEOPARDI

Luonnollinen leopardi on harvinainen heraldinen tunnus. Se esitetään yleensä täplikäänä. Heraldisena terminä leopardi tarkoittaa kävelevää, kohtikatsovaa leijonaa. Termiä ei käytetä Suomen heraldiikassa, ja muuallakin siitä pyrittäneen eroon. Termin muunnelmia ovat lähinnä ranskalaisten käyttämät leopard lionné, joka tarkoittaa pystyyn kavahtanutta, kohtikatsovaa leijonaa, sekä lion léopardé, joka vuorostaan on kävelevä leijona (katse eteenpäin). Englantilaisilla on erikoinen leopard's face jessant-de-lis, jolla tarkoitetaan heraldisen liljan lävistämää leijonan naamaa. Ks. liljaa kasvava.

LIEKEHTIVÄ TÄHTI

Tavallisesti kuusisakarainen tähti, jonka sakarat muistuttavat liekkikoron lieskoja.

LIEKISTÖ

Joko kilven laidasta laitaa ulottuva tai jotakin tunnusta ympäröivä monikielekkeinen loimu.

LIEKKI

Liekki on kolmi- tai useampilieskainen ja joskus kultasydäminen loimotus. Yksittäistä lieskaa voidaan nimittää liekiksi vain, jos se nousee jostakin, esimerkiksi kynttilästä. Vrt. Liekistö

LIEKKIKAARI

Yläreunaltaan liekkikoroinen kaarihirsi.

LILJA

Vahvasti tyylitelty iiriksenkukka (?), jonka kansainvälinen nimi on fleur-de-lis. Mikäli sille on piirretty heteet ja kuvio on muutenkin hyvin koristeellinen puhutaan Firenzen liljasta.

LILJAAKASVAVA

Vastaa Englannin heraldiikan kuulua termiä jessant de lis, jota käytetään vain eläimen naaman yhteydessä. Sanonta tarkoittaa, että eläimen suusta työntyy näkyville liljan alaosa ja pääläeltä yläosa. Ylivoimaisesti useimmin kysymyksessä on leijonan naama. Vrt. leopardi

LILJAHASPELI ks. sideruusuke

LILJAVALTIKKA ks. valtikka

LINNA

On määritelmällisesti muuri, josta nousee kaksi tornia, mutta erikseen sanottaessa torneja voi olla muukin määrä.

LINNAKE

Lävistetty viisikulmio, jonka kussakin kärjessä on uloke. Kuvio näyttää kuuluvan vain pohjoismaiseen heraldiseen kuvastoon.

LINTU

Heraldinen lintu on siivet supussa seisova lintu. Se muistuttaa ehkä rastasta, mutta varsinaisia lajituntomerkkejä sillä ei ole. Lentävä lintu vuorostaan tarkoittaa vaakasuorassa olevaa lintua, jolla mieluiten on vain yksi siipi kohotettuna

LIPPU

Kilvelle sijoitettuna lippu on harvinaisehko tunnus ja silloinkin kysymyksessä on yleensä peitsiviiri. Kypäränkoristeina niitä on runsaammin, lähinnä baneerin tai peitsilipun muotoisina fantasialippuina.

Ns. heraldinen lippu on oikeaoppisesti neliömäinen lippu, jossa toistuvat vaakunan värit ja tunnukset lippukenttiin tyyliteltyinä. Yhtenäistä heraldista lippunimistöä kansainvälisessä heraldiikassa ei ole.

Suomen heraldiikassa käytettävät lipputermit ovat:

- lippu, jolla tarkoitetaan tavallisesti jollekin kuuluvaan todellista lippua
- baneeri on yleensä neliön muotoinen tankoon kiinnitetty kantolippu ja samalla perinteinen heraldinen lippu
- viiribaneeri on baneeri, jonka liehuvan puoleisesta yläkulmasta lähtee pitkäkö kapea kieleke
- ratsuväkilippu on hapsureunainen baneeri
- peitsilippu on peitseen kiinnitetty pienehkö kielekelippu
- peitsiviiri on peitseen kiinnitetty kolmion muotoinen viiri
- kirkkolippu on poikkatangosta riippuva, alareunaltaan kolmijakoinen kulkuelippu

LIPUKE

Suorakaide, jonka lyhyempi sivu on puolet pitemmästä ja jonka normaali asento on pitkä sivu pystyssä. R: billette S: Schindeln

LIVREEVÄRIT

Livreeväreillä tarkoitetaan nykyisin kilven päävärejä. Niitä on tavallisesti kaksi.

LOHIKÄÄRME

Nahkasiipinen, kotkanjalkainen taruolento, jonka kieli ja häntä ovat nuolipäiset. Sitä on kaksi tyyppiä, kaksijalkainen ja nelijalkainen, joilla kansainvälisessä heraldiikassa on omat nimensä. Suomessa nimet ovat kaksijalkainen ja nelijalkainen lohikäärme.

LOHKOINEN / LOHKAISTU

Kilpi tai kenttä, jonka koro jakaa kahtia palkin suuntaisesti, on lohkoinen. Jos kilpi on lohkaistu useaan kertaan, niin että syntyy yhtä leveitä kenttiä, se on niin ja niin monesti lohkoinen. Vrt. raitainen.

LUMIKIDE

Vaihtelevasti piirretty tähtimäinen, hieman sideruusuketta muistuttava, verrattain moderni tunnuskuvio, joka yleisluodon ja yksittäisten elementtienkin on (jään kidemuodon johdosta) oltava kuusikolkkaisia tai -juonteisia.

LUONNOLLINEN

Sanonta tarkoittaa vaakunaselityksessä sitä, että tunnus esitetään kiteytyneestä muodostaan poiketen ja yleensä tätä luonnonmukaisempana. Tällaisia ovat esimerkiksi luonnolliset kotka, lilja, ruusu, leijona, joilla kaikilla muutoin on tarkka heraldinen esitystapa. Suomessa sanonta luonnollinen ei koske tunnuksen väriä, vaan pelkästään muotoa. Vrt. luonnonväri

LUONNONVÄRI

Käytettäessä tunnuksen "oikeaa" väriä tämä ilmaistaan vaakunaselityksessä termillä luonnonvärinen. Yleisin lienee ihmishahmojen kasvojen ja käsien ihonväri. R: au naturel / carnation S: Naturfarbe E: proper

LYMPHADI

Yksimastoinen, vahvasti tyylitelty purjealus, jolla usein on myös aivot. Purje on joko koottu tai levällään.

LÄHDE

Aaltokorolla viidesti hopeaan ja siniseen katkaistu ympyrä on heraldinen lähde.

LÄVISTETTY

Kuvio on lävistetty, jos siitä on jäljellä vain kapea, kuvion reunaviivan muotoinen osa.

MAA

Vihreää kavennettua tyviötä nimitetään joskus maaksi

MAKAAVA

Sanontaa käytetään muistakin tunnuksista kuin eläimistä, mm. ilmoittamaan, että tunnus on vaakasuorassa, esim. makaava kuu, makaava lipuke.

MANTELI

Mantelin muotoinen kuvio, joita aina on neljä vinoristin tavoin. Se on tosiasiallisesti Mantovan ristin kainalo, joka on käsitetty erilliseksi tunnukseksi. Luultavasti lähtöisin Comminges-suvun vaakunasta "hopeakilvellä punainen Mantovanristi ja samanvärisen reunus". Kuuluu heraldiikan kuriositeetteihin. R: otelle S: Mandeln

MERIELÄIMIÄ

Heraldiikassa on joitakin omalaatuisia vesiolentoja, jotka ovat lähinnä yhdistelmäkuvioita, eivät taruolentoja. Suomenkielessä niiden yhteydessä on käytettävä määrettä heraldinen, koska ne muuten ovat itsenäisiä tunnuksia. Esimerkiksi heraldisen merihevoson pää ja eturuumis ovat hevosen, takaosa kalan pyrstöpuoli. Jaloissa on eväkalvot. Toinen on heraldinen merileijona, jolla on leijonan eturuumis, mutta kalan pyrstö.

MERKKITULI

Pylväsmäisen jalustan päässä oleva tynnyrin puolikas, josta nousee liekkejä ja johon nojaa yksivartinen tikas. Vrt. Vartiotuli.
E: fire-beacon.

MERKURIUKSEN SAUVA, caduceus

Sauva, jota kiertää kaksi toisiaan kohti kääntynyttä käärmettä ja jonka yläpäässä on useimmiten siivet, joskus kuitenkin Merkuriuksen eli Hermeen hattu, petasos.

METSÄLÄINEN, villimies

Alaston, partainen voimamies aseenaan suuri nuija, päässään ja lanteillaan useimmiten vihreä lehväseppelä.

SUOMEN HERALDINEN SEURA RY

METSÄSTYSHAUKKA

Haukka, jolla on jalassaan tai jaloissaan kulkunen ja päässään silmät peittävä huppu.

MOTTO, vaalilause, tunnuslause

Se on tavallisesti vaakunakilven alapuolelle erilliseen nauhakiemuraan sijoitettu mietelause tai muu sanomus. Se on mieluiten henkilökohtainen, jolloin se ei periydy eikä kuulu vaakunaselitykseen. Varhaisimmat motot, jotka ilmestyivät vaakunoihin 1300-luvulla, viittasivat usein sanaleikin tavoin itse vaakunatunnukseen. Vrt. sotahuuto.

MUURATTU

Tunnusta sanotaan muuratuksi, jos se on ikään kuin suorakaiteen muotoisista lohkeista koottu. Saumat ovat joko samaa värisävyytä kuin tunnus tahi mustat. Poikkeuksellisesti voi koko kilpi olla muurattu.

MUURI

Määritelmällisesti muuri on yläreunaltaan sakarakoroinen muurattu hirsi.

MUURIANKKURI

Monin tavoin tyylitelty, useimmiten vinoristin kaltainen siderauta. Se muistuttaa siilinrautaa, mutta on aina ilman keskusreikää.

R: anille S: Maueranker

MUURIKRUUNU

Koristekruunu, jossa lehdyköiden tilalla on kolme tai viisi tornia tai joka itsessään muistuttaa sakaraista tornin huippua. Etenkin kaupunkiyhteisöt suosivat sitä kilpensä ylälaudalla.

MUURINSÄRKIJÄ ks. Portinsärkijä.

MYLLYNKIVI

Kuvataan ympyrällä, jonka keskuksessa usein on siilirauta ja joka tapauksessa aina neliömäinen keskusreikä.

MYLLYNRATAS

Nelipuolainen pyörä, jonka kehällä on yleensä kahdeksan, useimmiten lohenpyrstökoron muotoista uloketta ja jonka akselinreikä on neliömäinen. Käytetään myös nimeä vesiratas.

NAAKKA ks. varis

NAAMA

Eläimen kohtikatsovan pään rinnakkaisnimitys on naama.

NAPA / KILVEN NAPA / TYVIPISTE

Kilven alakentän keskipaikkeilla oleva piste. R:nombril S:Nabelstelle E:nombril point

NAULAKANTAINEN

Risti, jonka alin sakara jatkuu normaalin päätekohtansa jälkeen terävänä piikkinä, on naulakantainen. Vrt. naularisti.

NAULARISTI

On irtonainen risti, jonka alin sakara on teroitettu.

NEITOKOTKA

Kotka, jolla on naisen pää ja rinnat.

NELJAKOINEN

Kilpi tai kenttä on neljakoinen, jos se on sekä halkaistu että katkaistu.

NELILOHKOINEN

Kilpi tai kenttä on nelilohkoinen, jos se on sekä lohkaistu että vastalohkaistu.

NELIÖ

Kilven oikeanpuoleisen yläneljänneksen kattava airutkuvio. Neliö on siis suurempi kuin kolkka, mutta muuten sen ja kolkan ero on Suomen heraldiikassa epäselvä. R: franc-quartier E: quarter S: Freiviertel

NOKKANEN

Puusäleistä sitomalla tehdyn ongenkourun nimitys.

NOKKOSLEHTINEN

Erikoinen manner -eurooppalainen heraldinen kuvio, joka muistuttaa lehteä, mutta lienee perimmältään hammaskoroinen reunus. S: Nesselblatt

NOSTETTU / YLENNETTY

Termi tarkoittaa sitä, että tunnus on sijoitettu kilvelle jonkin verran tavanomaista paikkaansa ylemmäksi. Vrt. alennettu

NUOLI

Kansainvälisessä heraldiikassa on kaksi perustyyppiltään erilaista nuolta: teräväkärkinen (sota) nuoli ja tylppäkärkinen vasama. Pohjoismaiden heraldiikassa on lisäksi ns. taalalaisnuoli, jossa on kärkiruudun muotoinen kärki.

NUOLIKIMPPU

Tavallisesti viisi keskeltä viuhkamaiseksi nipuksi sidottua nuolta. Suomen heraldiikassa nuolten luku on suotavaa sana, samoin suunta.

ORAVANNAHKA

Heraldinen turkis, jota kuvataan sijoittamalla hopeapohjalle sinisiä "turkiskoron sakaroita" tiettyyn järjestykseen. Vrt. heraldiset turkikset. R:vair S:Feh E:vair

PAALU

Keskellä kilpeä pystysuorassa kulkeva raita, jonka leveys on noin kolmannes kilven leveydestä. Jos tunnus on samassa asennossa kuin paalu, se on paaluttainen. Jos monta tunnusta sijoitetaan ikään kuin paaluun, ne ovat paaluttain.

PALKKI

Kilven oikeasta yläkulmasta vasemmalle alas kulkeva raita, jonka leveys on likimain kolmannes kilven leveydestä. Jos tunnus on samassa asennossa kuin palkki, se on palkittainen. Jos usea tunnus sijaitsee ikään kuin ne olisivat palkissa, niiden sanotaan olevan palkittain.

PANINHUILU

Ruokopilleistä rakennettu karakteristinen puhallinsoitin, syrinks. E:clarion S: Panflöte

PANSSARI ks. haarniska

PEITSILIPPU ks. lippu

PEITSIVIIRI ks. lippu

PIELI

Kilven oikeassa laidassa oleva pystysuora raita, jonka leveys on noin kolmannes kilven leveydestä. Vrt. vastapieli ja kyljet

PIENOISKILPI

Vaakunakenttään sijoitettu pienikokoinen vaakunakilpi. Sen ei tarvitse olla todellinen vaakuna, jos kohta usein onkin. Vrt. sydänkilpi

PIISPANSAUVA

Sauva, jonka yläpäässä usein on lehväaihein koristeltu koukku. Se on erityisesti kirkollisen hierarkian tunnuksia ja sijoitetaan useimmiten kilven taakse.

Omalaatuinen piispansauva on ns. Baselin sauva, Baselin kaupungin tunnus, joka tosiasiallisesti lienee nimestään huolimatta sauvan suojuuskotelo.

POLVEKAS ORAVANNAHKA ks. heraldiset turkikset

POLVIJAKOINEN

Kilpi on polvijakoinen, jos se on katkaistu polvikorolla.

POLVIORSI

Kulman muotoinen raita kärki ylöspäin. Raidan leveys on noin kolmannes kilven leveydestä. Suomen heraldiikassa polviortta on kaksi tyyppiä: toinen on teräväkulmainen ja ulottuu likimain kilven lakeen, toinen tylppäkulmainen ja sijaitsee suunnilleen hirren paikalla.

POLVIRAITAINEN ks. raitainen

POLVIVARRAS

Ohut polviorsi, leveydeltään ehkä kolmannes polviortta.

POMMI

Nimitetään joskus myös kranaatiksi. Se on musta, tulta sylkevä kuula. Esimerkiksi Käkisalmen herttuakunnan vaakunassa on kaksi tällaista pommia, joita selityksessä nimitetään kranaateiksi. R: grenade de querre, grenade militaire

PORTINSÄRKIJÄ

Joskus muurinsärkijä. Tavallisesti kahdesta ketjusta riippuva hirsi, jonka etupää on pukin pään muotoinen. Kapinetta käytettiin aikoinaan murtamaan linnoitusten portteja.

POSTAMENTTI ks. jalusta

PUHUVA VAAKUNA

Vaakunaa sanotaan puhuvaksi, jos sen tunnus viittaa vaakunan haltijan nimeen tai muuhunkin henkilökohtaiseen seikkaan kuvakirjoituksen tai kuva-arvoituksen tavoin. Etenkin vanhoista vaakunoista merkittävän suuri osa on puhuvia.

PUNOS

Kilven tai kentän kattava ruudukko, joka syntyy kun palkin ja vastapalkin suuntaiset ohuet raidat kulkevat vuorotellen toistensa yli ja ali. Vrt. ristikko. Silloin tällöin näkee myös lakipunosta nimitettävän punokseksi. Tapa ei ole suositeltava.

PUNOSRUUTU

Lävistetyin ruudun, jänteen ja vastajänteen muodostava erityiskuvio. R: fretté S: Schräggitter E: fretty

PUNOUTUEN

Termi, joka kertoo, että tunnukset (yleensä kapeat ja pitkulaiset) kulkevat toistensa yli ja ali kuin pärekorin päreet. R: entrelacés S: fleht E: interlaced

PUOLIKUU ks. kuu

PURJEALUS

Tyyrpuurin loorinkituulessa heraldisesti oikealle purjehtiva alus, jonka mastojen luku ja purjeiden laatukin on yleensä sanottava erikseen. Laivatyyppien erikoisnimityksiä heraldiikka ei suosi. Vrt. Lymphadi

PUTKILUKKO

Putkimaisesta lukko-osasta ja puolilympyrän muotoisesta salpakaaresta tai ketjusta muodostettu lukko. Se on Suomessa tulkittu (Nummen kunnanvaakunassa) todelliseksi lukoksi, mutta varsinaisesti se lienee hevosen jalkakammita.

PYHIINVAELTAJAN SAUVA

Yksinkertainen suora sauva, jonka kädensijan muoto vaihtelee pallosta poikkipuuhun.

PYLVÄSKORO

Hakulikoron vanhentunut nimitys.

PYSTYASENNOSSA

Pystyyn kavahtaneen vanhentunut nimitys.

PYSTYRAITAINEN ks. raitainen

PYSTYYN KAVAHTANUT / PYSTYYN NOUSSUT ks. eläinten asennot

PYYDYSANKKURI

Sama kuin kalastajien verkkoankkuri. Se on kolmi- tai nelihaarainen tukiton ankkuri, jonka haarat suippenevat kärjiksi ilman ns. kouria ja jonka valin on suhteellisen paksu. Vrt. entraushaka

PYYDYSPUU ks. kypälälauta

PYÖRÄ

Jollei muuta sanota, pyörä tarkoittaa kuusipuolaista kärrynpyörää, jonka akselinreikä on pyöreä. Vrt. myllynratas

PÄHKINÄKOLMIKKO

Kolmen kehtosuomujen peittämän pähkinän ryhmä, jossa pähkinät ovat kannat yhdessä, kaksi vaakasuorassa ja kolmas keskellä pystyssä. R: coquerelles

PÄÄLLIKE

Tunnus, joka on toisen päällä ja ylittää tämän rajaviivat, on sijainniltaan päällike. Huomattakoon, että toisen tunnuksen päällä, mutta sen rajaviivojen sisällä oleva tunnus ei ole päällike, vaan sijaitsee jossakin, esimerkiksi "tähti hirressä".

R:brochant S: überdeckt von ... E: overall

PÄÄRMÄTTY

Kuvio on päärmätty, jos sen reunaa myötäilee ohut, lähes väistämättä kolmatta väriä oleva raita. R:bordé S:geräudert E:fimbriated

PÖLLÖ

Pöllö poikkeaa sikäli muista linnuista, että se esitetään aina kohti katsovana ja miltei aina siivet supussa.

SUOMEN HERALDINEN SEURA RY

RAITAINEN

Kilpi on raitainen, jos se on katkaistu, halkaistu, lohkaistu tai vastalohkaistu useammin kuin seitsemästi.

RANKA

Irtonainen puunrunko, jossa on molemmin puolin oksantynkiä. Se on itsenäinen tunnus, ei esim. oksakoroisen irtopalkin tms. synonyymi. Yleensä se on yläpäästään alapäätä kapeampi.

RAPPIOHERALDIKKA

Tällä tarkoitetaan 1600-luvulla alkanutta ja 1900-luvulle kestänyttä leväperäistä heraldista käytäntöä ja sen aikaansaannoksia. Sittemmin siitä on pyritty määrätietoisesti eroon.

RATSUVÄKILIPPU ks. lippu

REIMARI

Suomen heraldiikassa reimari on muodoltaan vanhan, ennen vuotta 1980 voimassa olleen kardinaalijärjestelmän mukainen meriviitta.

REUNUKSITTAIN

Kun tunnus (esim. ketju) tai joukko pieniä tunnuksia on sijoitettu reunuksen paikalle, niiden sanotaan sijaitsevan reunuksittain

REUNUS

on kilven reunoja kiertävä kapeahko raita. Reunus voi joskus muodostua kahdesta osasta ikään kuin reunuksessa olisi toinen reunus. Sillä ei ole erityisnimeä, mutta voidaan selittää sanomalla esimerkiksi "reunuksittain punaiseen ja hopeaan jaettu reunus". Vrt. kehä

REVONTULIKAARI

Yläreunaltaan sädekoroinen kaarihirsi. Nimitetään joskus pelkästään revontuleksi.

RISTI

Airutkuvio, jonka voi kuvitella syntyneen hirren ja paalun yhdistelmästä. Mikäli sakarat eivät ylety kilven reunoihin, kysymyksessä on irtoristi. Vrt. kreikkalainen risti.

RISTIKKO

On koko kilven tai kentän kattava, palkin ja vastapalkin suuntaisista raidoista syntyvä kuvio, jossa raidat eivät punoudu. Vrt. punos. R:trellissä S:Gitter E:trellis

RISTISSÄ / RISTIKKÄIN

Jos kaksi tunnusta on kilvellä vinoristin tavoin, niiden sanotaan olevan ristissä tai ristikkäin. Suomen heraldiikassa palkittainen tunnus sijoitetaan vastapalkittaisen päälle. Sanontaa voidaan käyttää myös kolmesta tunnuksesta, jos nämä on sijoitettu siten, että kaksi muodostaa vinoristin ja kolmas on pystyssä niiden päällä.

SUOMEN HERALDINEN SEURA RY

RIUKU

Ohut paalu, ehkä kolmannes paalun leveydestä.

RIUKUAITA

Pystyriukujen varaan vinosti sijoitettujen aidasten muodostama aita. Tyypillisesti pohjoismainen aita. Vrt. säleaita.

RUUTU

Suunnikas, jonka toinen lävistäjä on vain vähän pitempi kuin toinen. Sen normaaliasennossa pitempi lävistäjä on pystysuunnassa. Kansainvälisessä heraldiikassa lävistetyllä ja kairatulla ruudulla on omat erisimensä. R:losange S:Raute E:lozenge

RUUTUJONONINEN

Jos airutkuvio on ruudutettu siten, että ruutujen sivut ovat airutkuvion sivujen suuntaiset ja ruutuja on rinnan enintään kaksi, sanotaan kuviota ruutujonoiseksi. R:componné S:gestyckt E:compony

RYNNÄKKÖRISUKIMPPU

Ns. Vaasain tunnuksesta Suomessa käytetty nimitys.

SAATE / SAATTEENA

Tunnuksen sijaintia toisen, yleensä päännuksen vieressä ilmaiseva sanonta. R:accompagné S: begleitet, beseitet von.. E (between)

SALAMA

Kapea, polvekkeinen raita, jonka päät useimmiten ovat nuolenkärjen muotoiset. Yleinen sähköenergian kuvaaja ja sikäli nuori heraldinen tunnus. Vrt. salamakimppu.

SALAMAKIMPPU

Kapean, kahteen suuntaan keilamaisen keskuskappaleen molemmin puolin sinkoilevista salamoista muodostunut kuvio. Zeun (ja Jupiterin) tunnus. Kuvio voi olla myös siivekäs.

SATEENKAARI

Kaarihirsi, joka muodostuu kolmesta väriraidasta, ylhäältä lukien punaisesta, kultaisesta ja sinisestä. Kansainvälisessä heraldiikassa on myös nelivärinen sateenkaari.

SAUVA

Yleiskuviona sauvaa heraldiikan kuvastossa ei ole. On vain erityissauvoja, sellaisia kuin Asklepioksen sauva, Caduceus eli Merkuriuksen sauva, piispansauva, pyhiinvaeltajan sauva ja harvinainen taistelusauva (engl. quarterstaff).

SELIN, selätysten

Sanonta tarkoittaa, että kaksi tunnusta on sijoitettu selkäpuolet vastakkain taikka, jos selkäpuolta semmoisenaan ei ole, tunnukset ovat toistensa peilikuvia. R: adossé E: addorsed

SHAKKIRUUTUINEN

Kenttä on shakkiruutuinen, jos pysty- ja vaakasuorat viivat jakavat sen vähintään yhdeksään neliömäiseen ruutuun.
R: échiqueté S: geschacht E: checky

SHAKKITORNI

Shakkinappulaa kuvaava tunnus, jolle on vakiintunut tietty, hieman pyrstömäinen muoto.

SIDERAUTA

Muuriankkurin vanhentunut nimitys

SIDERUUSUKE

Erityinen, yleensä kahdeksanpuolainen tähtimäinen kuvio. Jos jokainen puola päättyy heraldiseen liljaan, kysymyksessä on liljapäinen sideruusuke, jos ympyrään, niin kuulapäinen sideruusuke jne.

SIILIRAUTA

Yleinen, monella tavoin tyylitelty heraldinen tunnus, joka kuvaa myllynkivien välissä olevaa rautaa. Siiliraudan keskustassa on aina reikä. Vrt. muuriankkuri. R: fer de moulin S: Mühleisen E: millrind

SIIPIMUURI

Tornista tai joskus linnasta jompaan kumpaan sivusuuntaan lähtevä (sakarakoroinen) muurin pätkä. R: avant-mur

SIIVEKÄS

Tunnusta, jolle on piirretty siipi tai siivet, sanotaan siivekkääksi. Olio, jolla luonnostaan on siivet ei ole siivekäs tässä mielessä.

SIIVEKÄS KOTKANJALKA

Keski-Euroopan vaakunoissa esiintyvä kotkanjalan ja siiven yhdistelmä, jossa nähtävästi alkujaan jalan höyhenosa on muuntunut siiveksi. R: main d'aigle

SIIVEKÄS KÄSI

Käden ja siiven yhdistelmä, jossa siipeä on ranteesta lähtien. R: main ailée E: winged hand

SIMPUKKA

Termillä tarkoitetaan ns. Jaakopin simpukkaa. Sen normaaliasento kilvellä on "saranapuoli" ylöspäin.

SIROTTEINEN / SIROTE

Kenttää, jolle on sijoitettu pieniä tunnuskuvioita, sanotaan sirotteiseksi ja kuvioita sirotteiksi. Sirote ei ylitä kilven reunoja, eikä sirotteiden paikkaa tahi järjestystä vaakunaselityksellä määrätä. Lukumäärä sen sijaan voidaan määrätä. Vrt. saate ja kylvöinen.
R: aspergé S: überstreut E: aspersed

SLOGAN

Skottilaisiin klaanivaakunoihin kuuluva sotahuuto.

SOTAHUUTO, taisteluhuuto

Vaakunakokonaisuuden yläpuolelle sijoitettu lyhyt huudahdus tai sana. Se ei kuulu itse vaakunaan eikä vaakunaselitykseen paitsi Skotlannissa. Ks. slogan . R: cri S:Feldschrei E: war cry

SOLMU

Etupäässä henkilöiden mukaan nimettyjä köysikiemuroita, joita on käytetty enimmäkseen ns. badgena, ks. tätä. Ne eivät vastaakaan erityisen hyvin kilpeen sijoitettavalle tunnukselle asetettavia vaatimuksia.

SULKA

Sulka on kilvellä yleensä sulkakynänä, kypäränkoristeessa sulkatöyhtönä. Edelliset ovat hanhen, jälkimmäiset strutsin tai riikinkukon sulkia, joskus kukon.

SUOMUKORO

Nyhäkoron vanha nimi.

SYDÄNKILPI

Kilven keskelle sijoitettu pieni kilpi, jossa usein on suvun kantavaakuna. Vrt. pienoiskilpi

SYDÄNKOHTA / KILVEN SYDÄN

Keskellä kilpeä olevan pisteen nimitys. R:abime S:Herzstelle E:fess point

SYMBOLI

Merkki, tunnusmerkki, vertauskuva, jolla havainnollistetaan jotakin abstraktista, käsin koskettelematonta. Esimerkiksi pöllö on viisauden, kirjain äänteen, torvi äänen vertauskuva. Erityisesti on huomautettava harhakäsityksestä, jonka mukaan esimerkiksi salama olisi Zeun symboli tai lilja Neitsyt Marian vertauskuva; ne ovat asianomaisten tunnuksia tai suorastaan attribuutteja, eivät symboleja

SÄDE

Palkin suuntaisen kiilan vanha nimitys.

SÄDEJAKO

Viirijaon erään muunnelman eli viuhkajaon vanhentunut nimitys.

SÄDEKEHÄ

Pyhän henkilön pään ympärillä oleva kehä tai ympyrälevy. Pyhimyksen attribuutti.

SÄLEAITA

Vaakasuorien juoksujen yhdistämistä pystysäleistä muodostuva aita. Vrt riukuaita.

TABARDI

Alkujaan lyhythihainen tai hihatton väljä takki, johon ritarin vaakunatunnukset oli kirjailtu. Nykyisin sillä tarkoitetaan virallisten airuitten virkatakkia.

TARSSI

Myöhäiskeskiajalla käytössä ollut epäsymmetrinen kilpi, jonka oikeassa reunassa on turnajaiskeihään tuentaan sopiva kolo.

TEROITETTU

Tunnus on teroitettu, jos sen pää on viistottu molemmin puolin, niin että syntyy terävä kulma. R: aiguisé S: gespitzt E: pointed

TERVATYNNYRI

Suomalainen tunnus. Perinteisestä tynnyristä tervatynnyri poikkeaa siten, että sen kyljet ovat suorat ja vanteet verrattain paksut (maata pitkin kuljetusta varten).

TINKTUURI

Heraldisten värien, metallien ja turkisten yhteisnimitys.

TOISSAAN KIINNI

Kun kaksi tai useampi tunnus koskettaa toisiaan, se ilmaistaan sanonnalla toisissaan kiinni. R: accolées E: conjoined

TORVI

Torvea on heraldiikassa kolme muotoa:

- Torvi on yksinkertainen sarven tapainen hihnaton lähinnä merkinantotorvi (Hiehorn, huchet).
- Metsästystorvi on samanmuotoinen kuin edellä oleva, mutta kantohihnallinen (Jagdhorn, cor de chasse).
- Postitorvi on suurehkon silmukan tekevä torvi, jossa yleensä ei ole kantohihnaa.

Vaakunaselitykset eivät ole aivan johdonmukaisia nimityksissään.

TRIQUETRA

Kolmikärkinen, lähinnä geometrinen kuvio. Kristillisessä symboliikassa kolmen toisensa leikkaavan ympyränkaaren muodostama kuvio.

TRISKELE

Kolmen samasta pisteestä lähtevän, polvesta koukistuneen paljaan ihmisjalan muodostama kuvio. Vrt. triquetra ja kolmiraaja

SUOMEN HERALDINEN SEURA RY

TULUSRAUTA

Tuluksiin kuuluva, kipinän iskentään tarkoitettu rauta eli karkku. Tunnetuin lienee v. 1429 perustetun Kultaisen Taljan ritarikunnan kaulaketjuun kuuluva tulusrauta.

TUNNUS/ TUNNUSKUVIO

Vaakunakilvellä oleva kuvio, joka voi olla kilven jako, airutkuvio, ns. yleiskuvio tai näiden yhdistelmä.

TUNNUSLAUSE / VAALILAUSE

Yleensä vaakunakilven alapuolella sijaitsevassa nauhassa oleva iskulause, joka alkujaan viittasi hyvin usein vaakunan omistajan nimeen tai vaakunan puhuvaan tunnuksen, mutta on sittemmin muuttunut irrallisen mietelauseen suuntaan.

TURNAJAISKAULUS

Alareunaltaan sakarakoroinen varras, sakaroita kolme tai viisi. Yleensä vanhimman pojan kadenssimerkki, mutta voi olla myös yleistunnus. R:lambels S:Turnierkragen E:label

TYVI

Kilven alin osa, noin kolmannes kilpeä. Tarkoittaa tietyissä tapauksissa kilven alareunaa.

TYVIKENTTÄ

Tyviön vanhentunut nimitys.

TYVIÖ

Airutkuvio, joka kattaa vajaan kolmanneksen kilvestä tämän alaosassa.

TYVIÖPAALU

Airutkuvio, joka on saatu aikaan yhdistämällä tyviö ja paalu.

TYYNY

Harvinaishko tunnus, jonka perusmuoto kilvellä on vinoneliömäinen ja asento terävä kärki ylöspäin. Kussakin kulmassa on tupsu. Kypäränkoristeessa tyyny on vaakasuorassa ja sivulta nähtynä, koska se tavallisesti toimii varsinaisen kypäränkoristeiden alusena.

TÄYSIKUU ks. kuu

VAAKUNA

on tiettyjen sommittelusääntöjen mukaisesti värillisiä kuvioita sisältävä kilpi, jota yhteisö tai henkilö käyttää tunnuksenaan ja jonka sisältö on määritelty sanallisesti (eikä ulkoasu kuten tavaramerkissä). Tarkkaan ottaen henkilökohtaisen tunnuksen olisi lisäksi oltava perinnöllinen ollakseen todellinen vaakuna.

VAAKUNAKOKONAISUUS

Vaakunan kuvaus, jossa ovat yhdessä kaikki tämän vaakunan osatekijät eikä vain pelkkä kilpi. E: achievement S: Vollwappen

VAAKUNASELITYS

Vaakunasta tehty sanallinen kuvaus, jonka tietojen perusteella vaakuna on voitava toteuttaa ja joka vaakunan oikeellisuutta ratkaistaessa on ensisijainen. Selityksessä käytetään sovittuja termejä ja sanontoja.

VAALILAUSE ks. tunnuslause

VAIHTOVÄRINEN KÄRPÄNNAHKA ks. heraldiset turkikset

VALLIKORO

Linnakekoron vanhentunut nimitys.

VALLITUS

Linnakkeen vanhentunut nimitys.

VARIS

Heraldiikassa esiintyvät varislinnut ovat korppi, varis ja naakka. Ne eivät tunnuskuviona eroa merkittävästi toisistaan eikä niillä liioin ole erityistuntomerkkejä. Englannin heraldiikassa kuitenkin on punanokkainen ja punajalkainen varislintu, jonka sikäläinen nimi on Cornish chough.

VARRAS

Kapea hirren suuntainen raita, leveydeltään ehkä noin kolmannes hirren leveydestä.

VARTIOTULI

Kartiomainen, rangoista koottu latomus, jonka huipusta nousee liekki. Vrt. merkkituli.

VARUKSET

Suomessa varuksilla tarkoitetaan nelijalkaisen otuksen sarvia, hampaita ja kynsiä, siivekkään kynsiä, jalkojen höyhenetöntä osaa ja nokkaa sekä kalojen eviä ja pyrstöä. Termi on omiaan petojen, sarvipäisten eläinten, petolintujen ja kalojen yhteydessä. Varuksien väri poikkeaa yleensä sekä tunnuksen että kentän väristä.

VASAMA ks. nuoli

VASARARISTI

Kahvaristin vanhentunut nimitys.

VASENSÄDE

Vastapalkin suuntaisen kiilan vanhentunut nimitys.

VASTAJÄNNE

Ohut vastapalkki, leveydeltään noin kolmannes vastapalkista.

VASTAKKAIN ks. kohdakkain.

VASTAKKAISKÄRPÄNNAHKA

Vaihtovärisen kärpännahan vanhentunut nimitys.

VASTALOHKOINEN

Kilpi tai kenttä, jonka vastapakin suuntainen koro jakaa kahtia, on vastalohkoinen. Jos kilpi on lohkaistu tällä tavoin useaan kertaan, niin että syntyy yhtä leveitä raitoja, se on niin ja niin monesti vastalohkoinen.

VASTAPALKKI

Kilven vasemmasta yläkulmasta alas oikealle kulkeva raita, jonka leveys on noin kolmannes kilven leveydestä. Jos tunnus on samassa asennossa kuin vastapalkki, se on vastapalkittainen. Jos tunnuksia on monta ja ne sijaitsevat vastapalkin suuntaisesti peräkkäin, ne ovat vastapalkittain.

VASTAPIELI

Kilven vasemmassa laidassa oleva pystysuora raita, jonka leveys on likimain kolmannes kilven leveydestä.

VASTAVIIISTOON

Vastapalkittaisen vanhentunut nimitys.

VERNE

Yleistunnus, jonka perusmuoto on yksinkertainen, tavallisesti airoton ja peräsimetön soutuvene. Suomen vaakunoissa on lisäksi

- kirkkovene jonka tuntomerkki on suuri määrä hankaimia
- tervavene joka erottuu muista siten, että sen lastina on tervatynnyreitä
- varppivene jonka tunnus on keskiveneessä oleva kelauslaite; sen rinnakkaisnimiä ovat keluvene ja nuottavene.

VESILEHTI / VESILEHVÄ

Lumpeenlehteä muistuttava heraldinen kuvio. Sen normaaliasento on kärkipuoli ylöspäin.

VESIRATAS ks. myllynratas

VEXILLOLOGIA

Whitney Smithin v. 1959 ehdottama ja käyttöön ottama lipputiedettä ja lippukäytäntöä tarkoittava termi.

VIIRI

Airutkuviota, joka vastaa yhtä viirijakoisen kilven kolmiota, sanotaan viiriksi. Ilman muita määräyksiä se on oikean yläkulman alempi kolmio. Muualla sijaitsevat on vaakunaselityksessä määriteltävä alkuperäisen kohtansa mukaisesti. Ks. viirijakoinen R:giron S: Ständer E:gyron

VIIRIBANEERI ks. lippu

VIIRIJAKOINEN

Kilpi on viirijakoinen, jos se on yhtäkaa nelilohkoinen ja nelijakoinen, jolloin syntyy kahdeksan keskuskulmaltaan yhtä suurta kolmiota. Kilpi voi olla myös viirijakoinen kuuteen, kymmeneen tai kahteentoista. Myös airutkuvio voi olla viirijakoinen.

VIISIKANTA

Lävistetyin viisisakaraisen tähden muunnos, jossa sakaroiden piirrosviivat yleensä punoutuvat.

VIISILEHTINEN

Viiden lehdykän muodostama ja usein emiön kohdalta kairattu kuvio, joka alkujaan kuvasi ruusua, mutta ruusun saatua täsmällisen heraldisen asun muuttui itsenäiseksi Sitä käytetään joskus lajilleen määritellyn viisilehtisen kukan kuvaamiseen. Tällöin sillä on kukan nimi ja erivärinen emiö.

VIISTEPINTA ks. fasetti

VIISTETTY

Kuviota, jonka päästä on leikattu pala yhdellä vinolla viillolla, sanotaan viistetyksi; esim. yläpäästään viistetty irtopaalu.

VILLIMIES ks. metsäläinen.

VINORAITAINEN ks. raitainen

VINORISTI

Airutkuvio, jonka voi ajatella syntyneen palkin ja vastapalkin yhdistelmänä.

VINORUUTUINEN

Kilpi on vinoruutuinen, jos se on suunnilleen palkin ja vastapalkin suuntaisilla viivoilla jaettu vähintään yhdeksään vinoneliön muotoiseen ruutuun. R:losangé S: gerautet E: lozengy

VIRTA

Aaltokoroisesta hirrestä ja palkista käytetty huono ja vanhentunut nimitys.

VIUHKAJAKOINEN

Kilpi on jaettu kuuteen kiilanmuotoiseen lohkoon jostakin kilven reunapisteestä lähtien. Jaon entinen nimi on sädejako.

VIUHKAVERHO

Kuvio on avattua viuhkaa tahi koverakylkistä kuusi- tai kahdeksankulmiota muistuttava kypäränkoriste, jota erityisesti saksalaiset suosivat. Sen "säteiden" päissä on tavallisesti pieni pallo tai höyhentupsu sekä pinnassa säännöllisesti kilven tunnus. Se on siis luonteeltaan lähinnä pinta, jolle tunnuskuvio sopii kiinnittää. R: ecran S: Schirmbrett

VUOLUKORO

Nirhakoron vanha nimitys.

VUOROVÄREIN

Jaetun kilven erivärisiin kenttiin sijoitetut tunnukset ovat vuorovärein, jos ne toistavat kilven toisen värin. Ne eivät siis voi olla kolmatta väriä. R: de l'un en l'autre E: counterchanged

VUOROVÄRINEN

Jaetulle kilvelle sijoitettua tunnusta sanotaan vuoroväriseksi, jos se aina jonkin rajaviivan ylittäessään samalla muuttaa ylittävältä osaltaan värinsä toiseksi vaakunan kahdesta väristä. Tunnus on siis kaksivärinen. R: de l'un a l'autre E: counterchanged

YHDISTELMÄKUVIO

Sanontaa yhdistelmäkuvio käytetään selitettäessä (yleensä irtonaisista) airutkuvioista tai näiden diminutiiveista sommiteltua, useimmiten puumerkkimäistä kuviota. Termi ilmoittaa tällaisissa tapauksissa, että airutkuviot muodostavat yhtenäisen kuvion ilman sisäisiä rajalinjoja.

YKSISARVINEN

Tarueläin, jolla on hevosen ruumis, vuohen jalat ja parta sekä leijonan häntä. Otsasta kasvaa suora kierteinen sarvi.

YLEISKUVIO

Heraldinen tunnus, joka ei ole kilven jako eikä airutkuvio, on yleiskuvio. Varhemmin sitä nimitettiin yleiseksi kuvioksi. Vrt. tunnuskuvio.

YLENEVÄ PALKKI

Lippuheraldiikan termi. Vinosti lipun yli kulkeva raita, joka päättyy tangonpuoleiseen yläkulmaan. Vastaa lipun ns. paraatiasennossa vaakunakilvellä olevaa palkkia. Vrt. aleneva palkki.

YLENNETTY ks. nostettu

YLENNETYSTI

Jos kilpi on katkaistu (tai lohkaistu) normaalia ylempää, käytetään tarvittaessa sanontaa ylennetysti katkaistu (lohkaistu)

SUOMEN HERALDINEN SEURA RY

YLISKENTTÄ

Laen vanhentunut nimitys./

YLISKOHTA

Lakipisteen vanhentunut nimitys.

YLÄINEN

Termi tarkoittaa, että tunnus on sijoitettu kilven yläkenttään. Vrt. alainen

YLÄKENTTÄ

Jaetun kilven ylempi tai ylin kenttä, airutkuvion yläpuolelle jäävä kilven osa, joskus jakamattoman kilven yläosa.

YLÄVIISTOON

Palkittaisen vanhentunut nimitys.

YMPYRÄ

Pyörylä, jolla Suomen heraldiikassa on kolme erisnimeä. Kultainen on kultaraha hopeinen hopearaha ja musta kuula. Kaikista voi kuitenkin yhtä hyvin käyttää sanontaa sen ja sen värinen ympyrä. Kuulan väri ei ole vakiintunut eikä pelkkä metallinen ympyrä ole ilman muuta raha.